

УДК 94 (430): 325. 3 "18/19"

<http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.13.157-182>

Наталія Папенко,

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний університет імені

Тараса Шевченка

КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ В КИТАЇ ТА ОКЕАНІЇ В ОСТ. ТРЕТИНІ XIX – ПОЧ. XX СТ.

***Анотація.** Актуальність теми дослідження визначається історичною значимістю порушених у ній проблем.*

У статті автор розглядає методи та форми колоніальної політики Німеччини в останній третині XIX – поч. XX ст. в Китаї та Океанії. Німецька імперія найпізніше серед провідних держав світу вступила на шлях колоніальних загарбань. Автор статті підкреслює, що німецькі політики в цілому були задоволені розвитком країни після 1871 р. Впродовж значного часу коло інтересів імперського канцлера Отто фон Бісмарка (1871 – 1890), як політика, обмежувалось територією Європи та тих країн, що з нею межували. Колонії його цікавили лише як метод тиску на провідні країни світу для вирішення питання впливу Німеччини на європейські справи. Не бажаючи вступати в гострі конфлікти з провідними країнами Європи, особливо з Великою Британією, О. фон Бісмарк свідомо утримувався від колоніальної експансії аж до середини 80-х рр. XIX ст. Крім того, байдужість до колоніалізму, на той час, проявляли і деякі представники партійної еліти та бізнесу. Проте вже в останній третині XIX ст. країна отримує повну свободу дій в колоніальній політиці, тому розпочинає поступово захоплювати території в різних частинах світу, у тому числі в Африці, Азії та Океанії. Втручання Другого Рейху у поділ Китаю стало однією з причин масового іхетуанського повстання, а в майбутньому – розгортанні масштабного конфлікту – російсько – японської війни 1904 – 1905 рр. Такий хід історичних

подій безумовно увійшов до комплексу причин Першої світової війни. Тому дослідження причин та наслідків колоніальної політики Німеччини в останній третині XIX – поч. XX ст. є достатньо важливими та становить значний науковий інтерес.

Крім того, автор статті зауважує, що більшість політиків, бізнесових кіл Німеччини бачили саме в колонізації Китаю та Океанії важливий етап не лише в економічному розвитку країни, а і в зростанні міжнародного авторитету імперії в світі.

Ключові слова: колоніальна політика, договір, «доктрина відкритих дверей», юнкерство, оренда, синдикат.

Дослідження історії німецького колоніалізму займає значне місце в українській історіографії. Вагомий внесок у її розвиток здійснили дослідники С. Троян, Л. Гончаренко [10], які дослідили процес німецької колоніальної експансії, позицію провідних політичних партій та суспільства в цілому. Німецька історіографія більш багатогранна та різноманітна. Важливе місце в ній посідають праці Ф. Хоффмана, Ю. Ріттера та інші., які розкривають генезу розвитку німецького колоніалізму [14].

У другій третині XIX ст. між провідними країнами Європи розпочинається активна боротьба за остаточний переділ світу. У намаганнях розширити колоніальні сфери впливу Німеччина відіграватиме чи не найголовнішу роль. Ще з середини XIX ст. німецькі колоніальні кола починають розробляти проекти майбутньої колоніальної імперії. Головні напрямки стосуватимуться Африки (Камерун, Того, Мозамбік, Намібія), Океанії (Каролінські о-ви та Самоа) та Східної Азії (о. Тімор, архіпелаг Сулу, філіппінський острів Мінданао). Особлива увага буде відводитися Китаю.

Ще в 1896–1870 рр. відомий географ і мандрівник Ф. Ріхтгофен запропонував канцлеру О. фон Бісмарку оволодіти одним із портів на тихоокеанському узбережжі Китаю з метою широкомасштабного розвитку торгівлі Пруссії з Далеким Сходом. Він звернув увагу на вигідне розташування

о. Чжоушань. Проте, на той час, ця пропозиція залишалася поза увагою політика, бо головна його увага була прикута до завершення процесу об'єднання усіх німецьких земель та до європейських справ [11, с. 11]. І лише через чверть століття про цю пропозицію згадали, почали вивчати провідні політичні та економічні діячі. На урядовому рівні вони почали піднімати це питання. Тому навколо питання про Далекий Схід була зосереджена увага політичної еліти.

Зі встановленням регулярної морської лінії (1886) значного піднесення набуває торгівля Німеччини з Китаєм. До неї активно залучаються фінансові та торговельні кола (1889), але проникненню Німеччини в Китай заважали англійські кола, особливо після японсько-китайської війни 1894–1895 рр. Британці остерігалися того, що через послаблення Пекіну їхні позиції можуть змінитися на користь іншої держави, бо за Сімоносекським миром (1895) Японія відібрала у Китаю о. Формозу (Тайвань), Пескадорські о-ви, особливі права на Ляодунський півострів. Активне фінансове проникнення Німеччини в Китай розпочинається з 1895 р. В квітні 1895 р. російський імператор Микола II та кайзер Німеччини Вільгельм II домовилися щодо планів поділу Китаю. Протягом 1896–1898 рр. між провідними країнами Європи розпочинається «битва» не лише за концесії, але й за опорні пункти впливу в Китаї. Німеччина – провінції Шаньдун, Росія – Маньчжурії, Велика Британія – Вейхайвей, басейн р. Янцзи, Франція – Юньань. Японія, захопивши Тайвань, закріпилася в провінції Фуцзянь. Кожна з цих держав здійснювала економічне проникнення в Китай, тим самим посилюючи свій вплив на цинський уряд та правителів окремих провінцій. Розподіл Китаю на «сфери впливу» супроводжувався зі створенням в цих зонах військово-морських баз європейських держав. Ці бази і прилеглі до них райони виходили з-під юрисдикції Китаю та ставали закордонними анклавом на території Цинської імперії. Захоплення територій супроводжувалися укладанням договору про оренду. 7 серпня 1897 р. кайзер Вільгельм II у супроводі рейхсканцлера Хлодвіга Гогенлоє та міністра закордонних справ Бернхарда фон Бюлова приїздили до Петергофа з метою

з'ясувати, чи не буде російський цар проти захоплення Німеччиною бухти Кіао-Чао з метою захисту місіонерів. У розмові Микола II зауважив, що бухта не належить Росії, тому він не зможе ні підтримати, ні засудити дії Німеччини. В жовтні 1897 р. Німеччина здійснила першу дипломатичну спробу отримати Кіао-Чао. Німецький посол в Пекіні барон Гейкінг розпочинає переговори з урядом богдыхана, але під тиском ззовні отримує поразку. І незважаючи на те, що німецький уряд намагався отримати дозвіл лише на облаштування торговельного порту, послу було відмовлено на тій підставі, що порт потрібен Китаю як військовий і крім того Росія має перевагу, бо перша висунула заявку щодо Кіао-Чао. Тоді німецький уряд починає шукати більш зручний момент, щоб діяти більш рішуче. Скориставшись вбивством двох німецьких місіонерів в Шаньдуні в листопаді 1897 р., кайзер віддає наказ німецькій військовій ескадрі захопити бухту Цзяочжоу, порт Ціндао на півдні Шаньдунського півострова. 14 листопада 1897 р. німецька ескадра у складі трьох військових кораблів під командуванням адмірала О фон Дідерікса входить в бухту Цзяочжоу, висаджує десант (600 чол.) і без єдиного пострілу захоплює порт Ціндао. Ще до цих подій Вільгельм II повідомив Миколу II про відправлення німецької ескадри в Кіао-Чао. «Сподіваюсь, – писав кайзер, – що... ти не будеш протидіяти переходу моєї ескадри в Кіао-Чао для того, щоб діяти проти мародерів. Це єдина зручна гавань, я зобов'язаний показати католицькій партії в Німеччині, що я в змозі захистити їх. Покарання необхідне і принесе користь усім християнам» [8, с. 21].

У відповідь на це Микола II нагадав кайзеру, що «він співчуває, що китайці напали на християнську місію, яка перебувала під німецьким захистом; він не може схвалити чи не схвалити розпорядження Вільгельма II направити німецьку ескадру в Кіао-Чао, бо нещодавно дізнався, що ця гавань тимчасово належала Росії, і що вона має право на якірну стоянку» [8, с. 22]. Крім того, російський цар зазначав, що «суворі заходи покарання можуть викликати тривогу і неспокійний настрій на Далекому Сході, можливо, ще більше збільшать прірву між християнами та китайцями» [8, с. 22]. Німеччина

проігнорувала відповідь Росії, і для посилення свого впливу 15 грудня 1897 р. із Кіля до Китаю вона відправила ескадру із 9 кораблів на чолі з принцом Г. Гогенцоллерном. Росія не чинила збройний супротив діям Німеччини, проте міністр закордонних справ Муравйов був категорично проти. Тому Вільгельм II постійно переконував Миколу II, що поява німецької ескадри в Китаї пов'язана з Росією, так як у разі війни останньої з Японією та Великою Британією на Далекому Сході Німеччина буде на боці Росії. Ще в 1888 р. Німеччина, за угодою з Китаєм, отримала право на будівництво в Шаньдуні двох залізничних ліній та на видобуток руди в районі будівництва. Крім того отримувала в оренду на 99 років територію навколо бухти Цзяочжоу [4, с. 244]. Росія, яка не бажала стояти осторонь захоплення Китаю, в 1897 р. відправляє військову ескадру для захоплення Люйшуня (Порт-Артура) і Даляня. Згодом у 1898 р. вона підписує договір з Китаєм, за яким отримує в оренду на 25 років Порт-Артур, порт Дальній та південну смугу Ляодунського півострова. Царський уряд домогся на будівництво залізниці від Порт-Артура і Даляня до Харбіна на з'єднання з Китайською східною залізницею. У такій ситуації Велика Британія, Франція виявилися у програші, тому прагнули надолужити втрачене. В травні 1898 р. Франція домоглася від Китаю передати їй бухту Гуанчжоувань, частину півострова Лейджоу на півдні провінції Гуандун на 99 років в оренду в якості військової бази. В тому ж році Велика Британія отримала в оренду на 25 років Вейхайвей, як противагу російським форпостам Порт-Артуру і Даляню, визнала Шаньдун, басейн Хуанхе (окрім провінції Шаньсі) сферою впливу Німеччини [1]. Крім того Велика Британія домоглася в червні 1898 р. оренди частини півострова Цзюлун на північ від Гонконга терміном на 99 р. Судна будь-яких держав користувалися водами прилеглих до півострова Цзюлун заток [9]. Німецьке обурення з «приводу» вбивства місіонерів уляглося лише в 1898 р., коли були сформовані вимоги: Німеччині було надано в оренду на 99 років усю бухту Кіао-Чао і Ціндао із значною територією та прилеглими островами; право на будівництво укріплень в Ціндао для його захисту; концесію на будівництво залізниці від Ціндао до Цзінань; право на

використання та експлуатацію надр в межах 10-кілометрової смуги відчуження по трасі цієї дороги; встановлення так званої «нейтральної зони» навколо Кіао-Чао та Ціндао радіусом в 50 км, в межах якої німці могли маневрувати своїми збройними силами.

Не залишилися осторонь боротьби за Китай і США. Восени 1899 р. держсекретар США Дж. Хей направив урядам провідних європейських держав дипломатичну ноту, так звану «доктрину Хей», у змісті якої були викладені вимоги збереження по всій території Китайської імперії «принципу рівної та справедливої торгівлі». Європейські держави, окрім Італії, не відповіли на цю ноту. Тому США розцінили дії європейців як погодження з доктриною. Доктрина «відкритих дверей» поставила перед німецькими урядовцями питання: чи керуватися нею при здійсненні своїх планів в Китаї, чи дотримуватися політики поділу Китаю на сфери впливу. Підприємці ганзейських міст, промислова та торговельна буржуазія були зацікавлені в експортній торгівлі з Китайською імперією. Таку політику підтримували лідери багатьох німецьких партій, які були міцно пов'язані з потужним фінансовим консорціумом. Він створював спеціальні синдикати в сільському господарстві. Німецький фінансовий капітал прагнув «відкрити двері» в басейні р. Янцзи, але проти цього виступила значна частина юнкерства, яка бачила в цьому посилення позиції фінансових кіл, зближення з Великою Британією, США та послаблення політичних і економічних відносин з Росією.

Найвпливовіше колоніальне товариство Німеччини – Пангерманський союз стояв на позиції посилення впливу в Китаї. Різницю між курсом «поділу» Китаю та доктриною «відкритих дверей» ідеологи колоніалізму вбачали лише в тому, що прихильники «поділу» прагнули до чіткого визначення сфери інтересів європейців, а в доктрині «відкритих дверей» зацікавленими були лише ті держави, які не володіли «сферами впливу» в Китаї і розраховували лише на свою економічну могутність, прагнучи витіснити суперників та утвердити лише свою гегемонію на всій території Китаю. В цій складній ситуації правлячі кола Німеччини намагалися поєднати власні колоніальні інтереси щодо політики

«відкритих дверей». Німеччина прагнула до свободи дій на Далекому Сході, розраховувала на поширення свого впливу в районі р. Янцзи, бо саме там володарювала Велика Британія.

Важливу роль в колоніальній політиці відігравали засоби масової інформації. В цьому плані важливо звернути увагу на газетні видання «Остазіатіше Ллойд», автори яких закликали німців скористатися сприятливими моментами іспансько-американської війни (1898), англо-бурської війни (1899-1902) з метою посилення свого впливу в Китаї. Газета писала, що навіть якщо у німців «поки не вистачає необхідних збройних сил, щоб на величезному просторі басейну р. Янцзи заявити про могутність Німецької імперії, то знайдуться засоби і шляхи для визнання німецького впливу» [3, с. 119]. В самій же Німеччині увага була прикута до будівництва військово-морського флоту. Автором проекту будівництва був секретар військово-морського відомства адмірал А. фон Тірпіц, який виклав основні положення проекту в «Меморандумі IX» (1894). Вони полягали в посиленні могутності держави поза своєї території та призначенні військово-морського флоту не в оборонних діях, а в наступальних. Адмірал вважав, що флот повинен формуватися із 17 лінкорів, 6 міноносних флотилій, 6 великих та 12 малих крейсерів. В політичному сенсі під морськими інтересами країни А. фон Тірпіц розумів активну зовнішню торгівлю та орієнтацію промисловості на експорт, але як писав у своїх мемуарах Б. Бюлов, «А. фон Тірпіц створював шикарні плани – грандіозні і схоплював усі деталі..., але дійсним політиком не був» [2, с. 80]. Крім того, офіційні кола країни, канцлер Б. фон Бюлов (1900-1909) вважали, що саме військово-морський флот повинен забезпечити Німеччині нові перспективи в колоніальній політиці і, в першу чергу, в Китаї. 28 червня 1897 р. канцлер у промові в рейхстазі наголосив, що «найважливіше завдання сприяти інтересам і опікати наше судноплавство, нашу торгівлю і нашу промисловість у Східній Азії. Ми повинні вимагати, щоб німецький місіонер, німецький підприємець, німецькі товари, німецький прапор і німецький корабель поважали аналогічно інші держави у Китаї» [5, с. 245-246].

Курс на побудову могутнього військово-морського флоту викликав значне занепокоєння з боку європейських країн. Контроль над формуванням військово-морського флоту взяв на себе Вільгельм II. Він чудово знав усі бойові одиниці флоту. На кожному бойовому кораблі для нього була обладнана спеціальна каюта. 18 жовтня 1899 р. під час спуску на воду броненосця «Карл Великий» імператор підкреслив, що «гірка» необхідність змушує Німеччину будувати потужний флот. Він був завзятим прихильником колоніалізму і, якщо його щось цікавило, він хотів неодмінно прикласти руку до цього, бо був людиною активною та працездатною [2, с. 79].

Серед правлячих кіл Німеччини існувало побоювання щодо формування військово-морських сил, бо цей факт міг сприяти ворожим відносинам з країнами Європи. Більшість представників рейхстагу наполягали на зростанні боєздатності сухопутних сил. Програму адмірала А. фон Тірпіца в більшості підтримувала торговельна та промислова буржуазія, землевласники, які активно залучалися до світової торгівлі. Так, дирекція концерну Г. Круппа направила імператору спеціальний меморандум з пропозицією захопити район Цзяо-Чжоу, бо саме там були розташовані вугільні шахти, які вже німцями частково експлуатувалися. Тому німецькі банкіри, промисловці активно підтримували програму А. фон Тірпіца, вимагали від уряду, від парламенту прийняти програми будівництва військово-морського флоту, збільшення військово-морських сил, баз у Східній Азії та будівництва військових укріплень в районі Цзяо-Чжоу. Вони стверджували, що для здобуття позицій в Китаї, наявних сил в Німеччині недостатньо. Тому наполягали на дружніх відносинах з Китаєм і, перш за все, у сфері торгівлі. На 1897 р. в китайських портах діяли 137 англійських та 99 німецьких фірм, з яких 87 займалася масштабною торгівлею. Призначення їх у містах було різне. Наприклад, у Шанхаї через те, що у великій кількості ввозили англійську бавовну, британських фірм було вдвічі більше, ніж німецьких, то в Гонконгу діяльність німецьких фірм була більш успішною, прибутковою. Загальна кількість німецьких фірм в усіх інших портах Китаю майже наближалася до англійських та становила 47 до 54. Тільки

в межах басейну р. Янцзи за кількістю фірм та їх впливу британці мали перевагу, але за межами р. Янцзи німецький та британський капітал були у співвідношенні 36 до 35. Так, в Гуанчжоу кількість німецьких фірм навіть перевищувала британські. Через деякий час німецькі фірми активно починають витіснити і китайські, які спеціалізувалися на перевезенні товарів із Гонконга. Так, у Тяньзині позиції німецьких підприємців значно переважають позиції інших держав разом взятих. За даними офіційного звіту уряду рейхстагу протягом 1894–1904 рр. експорт німецьких товарів до Китаю збільшився з 28,2 млн марок до 53 млн, а імпорт з Китаю до Німеччини зріс з 27,1 млн марок до 40 млн. З 1898 до 1901 рр. збільшується в 4,4 рази кількість німецьких суден, а інших країн – лише в 1,2 рази. Це свідчило про зростання німецької торгівлі та розширення ринку. Німеччина ставала серйозним суперником європейських держав в басейні р. Янцзи, тому, перш за все, британські фірми змушені були рахуватися з німецьким існуванням в Шанхаї, Шаньдуні, Гуачжоу, Сватоу, Ханькоу, Чіфу та в інших провінціях Китаю. Якщо англійці утримували в своїх руках традиційні предмети торгівлі, наприклад, текстиль, металеві вироби, то німці змушені були перебувати у постійному пошуку предметів, виробів торгівлі. І якщо на перший погляд вони були дріб'язковими (голки, гудзики), але серед китайського населення мали значний попит. І це сприяло торгівлі. На особливих позиціях були торговці зброєю. Саме тут Німеччина була чи не єдиним конкурентом Великої Британії. Тому боротьба між Німеччиною та Британією відбувалася постійно. Німецька фірма «L. Spitzel und C» була постачальником зброї в Китай, проте не витримала конкуренції британців і змушена була припинити свою діяльність в Тяньцзині. В свою чергу британська фірма "Армстронг" змушена була змиритися з фактом укладання німецько-китайського договору про постачання зброї. Фірми, підприємства А. фон Круппа мали досить тісні зв'язки з урядовцями, держслужбовцями, відомими політиками, тому з боку держави вони постійно отримували підтримку та захист. В адміністративному відношенні німецькою колонією Кіао-Чао керували представники військово-морського флоту. Згідно штатного розкладу

посаду губернатора колонії обіймав капітан першого рангу. Після захоплення адміралом О. фон Дідеріксом м. Циндао, губернаторські обов'язки почали виконувати капітани першого рангу Розенталь, Яшке, Труппель та Мейер. Крім того, законодавча, судова влада теж були зосереджені в руках губернатора. На відміну від інших німецьких колоній в Китаї, у Кіао-Чао не перебували колоніальні охоронні загони та військово-морський флот. Військову базу і м. Циндао захищав гарнізон фортеці зі складною системою ліній фортів і батарей. Керівник гарнізону виконував обов'язки коменданта фортеці і губернатора. У його підпорядкуванні перебував і штаб, до якого входили керівник, артилерист, оператор, інженер, зв'язковий, льотчик та шліфувальник. Усі, окрім інженера, були офіцерами флоту. До адміністрації штабу входили інтендант і три військових чиновника із цивільних та судових справ. В мирний час керівнику гарнізону та коменданту фортеці, окрім кораблів флоту, портів, госпіталю, підпорядковувались 3-й батальйон морської піхоти; артилерійський загін із матросів; особистий склад артилерійського та мінного депо і верфі. В мирний час гарнізон складався із 75 офіцерів, 2 тис. 250 моряків та морських піхотинців. Таким чином, проникнення Німеччини в Китай стало ще одним кроком до включення країни у світову політику, до зростання міжнародно-політичного статусу амбітної Німецької імперії.

Наступними кроками Другого Рейху були колоніальні здобутки в Океанії. Ще наприкінці XVII–XIX ст. німецькі купці, авантюристи починають проникати на тихоокеанські острови. Першопочатки німецького освоєння цих територій належали торговельному дому Й. Годафруа. Свій перший філіал на о. Самоа він заклав ще у 1855 р. у кількості 45 торговельних станцій на тихоокеанських островах: Саломонові та Маршалові, архіпелаг Бісмарка, Тонго. Окрім заняття торгівлею, він фінансував наукові експедиції на острови, а в м. Гамбург заснував музей етнології, де були представлені експонати з Океанії. Голова німецького банку «Дісконто Гезельшафт» Адольф фон Ганземан писав, що «острови Самоа напрочуд мають чудове розташування, хороші гавані, родючі землі, клімат, працьовитих людей. Тихоокеанські

острови потрібні не лише для економічних потреб, але і для політичних комбінацій» [6, с. 24].

Німеччина прагнула створити на о. Самоа військово-морську базу. Для того, щоб створити сприятливі умови, 27 січня 1879 р. були проведені переговори між Самоа та Німеччиною і як результат – підписання угоди. Вона стала правовою основою для Німеччини у пограбуванні о. Самоа. Ще в 1878 р. торговельний дім Годафруа, внаслідок падіння попиту на товари, збанкрутів. Спроби перетворити фірму на акціонерне товариство тепер зазнали поразку. Тому в цій складній ситуації відомі банкіри Ганземан та Блейхредер заснували «Товариство німецької торгівлі». Для врятування фірми Годафруа Рейх обіцяв надати кредит (8–10 млн марок) терміном на 20 років. Проте головну роль у врятуванні фірми зіграв радник відомства закордонних справ Генріх фон Куссеров. Саме він запропонував парламенту розглянути законопроект по Самоа. Практично це означало, що всі фінансові витрати фірми Годафруа бере на себе держава, а прибутки будуть надходити фірмі. Однак, коли 27 квітня 1883 р. парламент почав розглядати законопроект по о. Самоа, противники законопроекту знайшли слабкі сторони законопроекту, і він був відхилений. Серед депутатів рейхстагу були представники банківських структур, які не бажали вкладати свої кошти в колонії. Однак прихильники законопроекту діяли рішуче, наполегливо і вже у 1881 р. імперський канцлер О. фон Бісмарк робить спробу повернутися до обговорення законопроекту. Проте і на цей раз законопроект був відхилений. 6 грудня 1882 р. у Франкфурті-на-Майні прихильники колоніалізму створюють «Німецький колоніальний союз», мета якого – пропаганда ідей колоніалізму, боротьба за колонії. 14 червня 1884 р. рейхстаг знову повертається до обговорення законопроекту. Відбуваються жваві дискусії, але всіх вражає промова О. фон Бісмарка, в якій він наголошує, що він проти створення колоній. Сам процес колонізації, на його думку, мав початися з діяльності ганзейських купців. Саме вони мали придбати території, а потім звернутися до уряду з проханням про їх захист і забезпечити майбутнім колоніям їх розвиток може лише участь місцевого населення у розвитку

торгівлі, промислів. З 1885 р. колоніальне питання для Німеччини стало надто важливим. На 80-ті роки XIX ст. німецькі підприємці вже володіли плантаціями на тихоокеанських островах. Не дивлячись на те, що ще в 1879 р. між мешканцями архіпелагу та Німеччиною був підписаний договір про «дружбу», а 11 листопада 1884 р. німецький генеральний консул О. Штюбель підписав в м. Апіа торговельну угоду із самоанським урядом, Німеччині було цього замало. У 1884 р. на о. Самоа висаджується німецька морська піхота начебто для захисту німців [13, с. 197-198].

Однак ні США, ні Велика Британія спочатку не бажали визнавати протекторат Німеччині на о. Самоа. Проте німецькі позиції розширювались. Так було на о. Савайн в Салуафі, де була розташована морська база. Згодом на островах Самоа виникають два уряди: Маліетоа та Тамасесе. Перший уряд був визнаний Англією та США, другий – Німеччиною, тому між Німеччиною, Великою Британією та США постійно відбувалися суперечки і лише 8 червня 1886 р. уряди домовилися про встановлення контролю над Самоа. Проте Німеччина хотіла володіти островами неподільно. Так, у 1887 р. німці втрутилися у конфлікт, який виник серед туземців на о. Самоа, намагаючись утвердити там свого ставленика Тупуа Тамасесе. Це призвело до війни між аборигенами. Під час однієї із сутичок було спалено будинок німецького генконсула. І саме в цій ситуації представники США, Великої Британії підтримали іншого кандидата на посаду Верховного правителя острова, який виступав проти німецького претендента. До 1889 р. ситуація на острові настільки загострилася, що в бухту столиці Самоа – Апії прибули 7 бойових кораблів США, Великої Британії та Німеччини. Між німецькими та американськими матросами постійно виникали збройні суперечки, які вирішити було непросто. Розгортанню повномасштабної війни завадив природний фактор. 15 березня 1889 р. через м. Апії пронісся потужний ураган, який зірвав з якорів військові кораблі і кинув їх на рифи. Два німецькі кораблі «Адлер» і «Ебер» були значно пошкоджені. При зіткненні з рифом «Ебер» швидко пішов на дно й екіпажу не вдалося врятуватися. Внаслідок шторму постраждали

американські та британські кораблі. Природне лихо забрало життя у 93 німців і 117 американців. Такий розвиток подій змусив британців, німців та американців сісти за стіл переговорів. 14 червня 1889 р. між ними був підписаний договір. В пункті 1 документа зазначалося, що острови оголошуються нейтральною територією, на якій усі громадяни, піддані трьох країн мають рівні права на перебування, торгівлю та недоторканність особи. Сепаратний контроль над островами був заборонений. Правителем острова ставав американський ставленик Лаупепа, який ще в 1887 р. німцями був висланий з острова [17, с. 320].

2 грудня 1899 р. була підписана нова угода між Великою Британією, Німеччиною та США за якою США відмовлялися від двох найбільших островів архіпелагу Самоа – Іполу та Савайї на користь Німеччини. Острів Тутуїла відходив до США [15]. Велика Британія відмовлялася від своїх претензій на о. Самоа, тому отримала ряд територій в Африці, о. Тонга і частину Соломонових островів. Остаточні колоніальні суперечки навколо о. Самоа були врегульовані у 1900 р. 1 березня 1900 р. на будинку старого королівського палацу в Апії замайорів німецький прапор. Губернатором острова було призначено досвідчену людину з колоніальних справ – В. Зольфа. Ідеалом колоніального правління він вважав британську політику в Індії, підкреслюючи, що метрополія не повинна втручатися у повсякденне життя місцевого населення. Він намагався зберегти звичаї та традиції місцевого населення. Проте В. Зольф не враховував, що британці у кожній своїй колонії проводили політику, яка адаптовувалася до місцевого населення і кожна колонія мала свою специфіку та особливості.

У першу чергу В. Зольф намагався порозумітися із самоанцями, щоб уникнути ескалації конфліктів. Крім того, треба було брати до уваги той факт, що місцева аристократія постійно боролася за лідерство, доволі часто використовуючи зброю. Тому губернатор запропонував аристократії скласти зброю і за це отримати певні кошти. З 1900–1901 рр. місцева аристократія здала понад 1500 гвинтівок та декілька десятків гранат. Іншими кроками В. Зольфа –

скасування на о. Самоа монархії. Він підписав з останнім монархом острова Матаафою угоду про те, що той буде займати одну із посад у міністерстві закордонних справ Німеччини та щорічно отримуватиме 3 тис. марок. В знак погодження з пропозиціями Матаафа отримав від кайзера Вільгельма II почесне звання і особистий спеціальний знак. Після смерті Матаафи (1912) жодного претендента на монархічну форму правління на острові не було. Політика губернатора не завжди отримувала підтримку серед впливових на острові німців, особливо плантаторів. Приводом для цього став указ про землеволодіння. Згідно з ним землю можна було продати чи здати в оренду тільки в столичному окрузі. У всіх інших частинах о. Самоа кожній сім'ї відводилась ділянка землі у розмірі 1,69 га. Тому зміст указу викликав значне невдоволення не лише у аграріїв, а й серед представників «Німецького торговельного і плантаційного товариства», бо вони активно купували, брали в оренду значні земельні ділянки. Губернатор намагався всім пояснити, що він, перш за все, турбується про аборигенів. І саме цим викликав до себе ще більший супротив. Лідером супротиву дій В. Зольфа виступав власник плантації какао лейтенант резерву Р. Дікен. Навколо нього швидко об'єднувалися плантатори, бо він пропагував проведення переселенської політики на кшталт німецької південно-західної Африки.

У 1902 р. В. Зольф звернувся з листом до міністерства закордонних справ з вимогою заборонити Р. Дікену перебувати на о. Самоа, але його вимога не знайшла підтримки. І конфлікти між губернатором та плантаторами продовжувалися. Однією із причин конфліктів була вимога плантаторів запровадити трудову повинність для корінного населення терміном 8 місяців. Проте В. Зольф відмовився її запровадити, а навпаки видав указ про заборону примусових робіт, тілесних покарань. Дії губернатора були винятковими, оскільки нічого подібного не було в колоніях європейців. До 1904 р. самоанці змушені були працювати на плантаціях, що належали німцям. Проте працювали погано, без ентузіазму, тому німці змушені були завозити робочу силу з Китаю. До початку 1914 р. на о. Самоа було завезено 2 тис. 100 китайських робітників.

До них застосовували тілесні покарання, за супротив кидали до в'язниці, не сплачували заробітну плату. І лише через втручання китайського уряду у 1909 р. були прийняті закони про заборону тілесних тортур над китайцями. Конфлікти з місцевим населенням загострилися, коли у 1908–1909 рр. аборигени почали вимагати призначити правителем архіпелагу місцевого аристократа Лаукі. Вони намагалися підняти повстання, захопити о. Савайї, тому губернатор змушений був звернутися по допомогу до німецького флоту. На о. Самоа прибули три бойові кораблі: «Лейпциг», «Тітанія», «Аркопа», які заблокували острів. До військових дій справа не дійшла, бо аборигени припинили опір. У 1911 р. губернатор В. Зольф залишив свою посаду, ставши генеральним секретарем у справах німецьких колоній. З початком Першої світової війни о. Самоа, як і інші німецькі колонії зазнали нападу. 29 серпня 1914 р. підрозділи новозеландської армії висадилися на о. Самоа і урочисто підняли британський прапор.

Першим колоніальним здобутком Німеччини в Океанії стала частина о. Нова Гвінея. Крім Німеччини, на ці землі претендувала Велика Британія, намагаючись включити її до складу своєї колонії Квінсленд (Австралія). Ця колонія приваблювала й австралійську буржуазію, як вигідне місце вкладання своїх капіталів і як територія з дешевою робочою силою. У 1867 р. в Австралії виникла «Новогвінейська» компанія, яка прагнула здійснити колонізацію острова. Одним із керівників компанії був австралійський підприємець Джон Ленг. Звертаючись до членів королівського товариства «Новий Південний Уельс», він назвав Нову Гвінею «доволі обіцяючою областю для посилення колонізації» [6, с. 36]. Пропагуючи ідею захоплення Нової Гвінеї, Дж. Ленг вказував і на стратегічне положення острова. На поч. 80-х років XIX ст. у Новій Гвінеї з'являються торговельні факторії німецьких підприємств «Deutsche Handels und Plantagengesellschaft der Sudseenseln» і «Herrnsheim». Голова берлінської фірми «Herrnsheim» А. фон Ганземанн у 1880 р. надав канцлеру О. фон Бісмарку довідку про колонізацію островів Океанії, в тому числі і про Нову Гвінею.

19 лютого 1883 р. губернатор Нового Південного Уельса лорд Лофтус у листі до нового міністра лорда Дербі наголошував на негайному захопленні південно-східної частини Нової Гвінеї. З метою встановлення британського прапора в східній частині Нової Гвінеї до Порт-Морсбі 15 березня 1883 р. відправились прем'єр-міністр Квінсленда Т. Макілрайт та керівник місцевої поліції Г. Честер. Попередньо вони не проконсультувалися із лондонським колоніальним відомством, проте вже 4 квітня того ж року прапор Великої Британії замайорів на території між 141 та 155 градусами східної довготи. Ці території відходили під протекторат Великої Британії. Згодом до Лондона надійшла заявка про затвердження цих територій, проте секретар з колоніальних справ лорд Дербі її відхилив. Він вважав, що заявка може бути затверджена лише тоді, коли уряд Квінсленда візьме на себе усі витрати колонії і немає причин, які б завадили приєднанню східної частини Нової Гвінеї до Британії. Крім того, жодна європейська держава не висловлювала бажання щодо Нової Гвінеї. Для остаточного вирішення цього питання, в листопаді 1883 р. у Сідней приймається резолюція про негайне приєднання до Британії не лише східної частини Нової Гвінеї, а й прилеглих островів.

Сіднейська резолюція викликала протест у німців, тому заступник міністра закордонних справ Ю. Пансефот змушений був переконувати німецького посла в Лондоні про відсутність у британців прав на захоплення нових територій в Океанії. У порівнянні з британцями, німці діяли більш рішуче. А. фон Ганземанн разом із банкіром Блейхродером запропонували уряду створення консорціума для захоплення територій східної частини Нової Гвінеї. Ідея зустріла підтримку імперського канцлера О. фон Бісмарком. І 26 травня 1883 р. було створено «Новогвінейську» компанію на чолі з О. Фіншем, який зразу ж був відправлений до Нової Гвінеї з тим, щоб висунути німецькі претензії на східну частину острова та прилеглі острови. І як він писав, що перше що він здійснив – «придбав в порту Константин землю для Німеччини» [6, с. 37]. У зв'язку з появою претензій Німеччини до Нової Гвінеї, Велика Британія змушена була відкоригувати свої плани та дії. У вересні 1884 р.

британський уряд приймає рішення про обмеження умов Сіднейської резолюції, задовольнивши німецькі претензії щодо Нової Гвінеї до лінії 146 градусів східної довготи. У тому ж році два військових кораблі німецького флоту фрегат «Елізабет» і канонерка «Гієна» приймають участь в урочистому піднятті імперського прапора на узбережжі німецької південно-східної Африки (Намібії), і після цього вони вирушають до берегів Нової Гвінеї. Нова Гвінея приваблювала німецьких банкірів, підприємців. Крім того, там перебував відомий німецький етнограф, голова «Новогвінейської» компанії Отто Фінш. З 1879 по 1882 рр. він відвідав Сандвічеві о-ви, острови Джильберта, Маршаллові, Каролінські, Ярка, Нову Британію, Австралію, Нову Зеландію та Нову Гвінею. Йому вдалося підписати з місцевими вождями договори «куплі-продажу» земель. Шляхом підкупу він зміг досягти згоди корінного населення Нової Гвінеї на передачу їхніх земель під протекторат Німеччини.

Усе це дало Німеччині підставу легально приєднати ці землі. В листопаді 1884 р. фрегат «Елізабет» та канонерка «Гієна» висаджують на о. Матупі морський десант та встановлюють там німецький прапор. В бухті Маданг розташовується німецький опорний пункт під назвою «Фрідріх-Вільгельм-хафен», а на березі протоки Вітязь – «Фіншхафен» (на честь О. Фінша). Активність Німеччини підштовхує адміністрацію колоній Австралії прийняти рішення про взяття на себе всіх витрат, пов'язаних з управлінням захоплених територій Нової Гвінеї. З цією метою до Нової Гвінеї відправляється командор Ерскайн, який має повідомити британський уряд про встановлення протекторату на цій території. 22 листопада 1884 р. уряд Великої Британії призначає майора П. Скреттлі спеціальним комісаром у справах протекторату. Такі дії Великої Британії спричиняють загострення відносин з Німеччиною, потік взаємних обвинувачень у доволі різкій формі. Однак жодна із сторін не досягла вирішальної переваги. Тому ними було прийняте спеціальне рішення про поділ острова Нова Гвінея на сфери впливу. За угодою від 25 – 29 квітня 1885р. до Німеччини відходила північно-східна частина Нової Гвінеї з усіма

прилеглими островами, частина Соломонових островів, а саме: о. Шуазель, Санта-Ізабель і Бугенвіль [7, с. 44].

Крім того, о. Наура, у 1888 р. відійде під протекторат Німеччини. За німецько-англійським договором 1898 р. о. Шуазель, Санта-Ізабель відійдуть Британії, а Німеччині – о. Бугенвіль, Бука. Вони стануть частиною колонії «Земля кайзера Вільгельма». Крім того, після поразки Іспанії у війні 1898р., вона погодиться продати Німеччині Маріанські, Каролінські острови та о. Палау. За ці острови Німеччина сплатить Іспанії 17 млн марок [12, с. 101].

Варто зазначити, що привабити німецьких громадян до переселення для освоєння цих територій, уряду не вдалося. Тому імператор Вільгельм I видав грамоту про визнання передачі «Kaiser Wilhelmsland» до Новогвінейської компанії, головний офіс якої знаходився у Фіншхафені. Компанія мала широкі права, судову та адміністративну владу, право на придбання нових територій. В листопаді 1885 р. представники компанії прибули до Нової Гвінеї, розраховуючи на великі прибутки. Тому, перш за все, вони намагалися активно розвивати плантаційне господарство та торгівлю. Проте бажаних успіхів компанія не досягла. Їй не вдалося зацікавити німців у створенні власних господарств. На 1900 р. на Новій Гвінеї перебувало менше 100 європейських переселенців, які постійно страждали від тропічних хвороб. Тому близько 20% переселенців загинуло. І навіть переведення штаб-квартири до Мадангу (1897) не змінило становище на краще. Протягом 90-х р. XIX ст. управління островом переходить до німецького уряду, який бачить нездатність членів колоніального співтовариства виконувати свої обов'язки. Тому з часом товариство припиняє свою діяльність і у 1898 р. була ліквідована «Новогвінейська компанія» [18, с. 141- 143].

З 1890 р. в системі німецького управління колоній діяв спеціальний орган – Імперське колоніальне управління, як складова частина міністерства закордонних справ. Поряд з ним на правах дорадчого органу – Колоніальна рада, діячами якої були представники приватних компаній, місіонерських організацій. Усі вони призначалися імперським канцлером. В перші роки своєї

діяльності колоніальне товариство займалося лише питаннями внутрішньої організації колонії. Військові питання перебували в компетенції морського міністра, загальної політики колонії – міністерства закордонних справ. У подальшому централізація управління колоніями посилюється, тим самим сприяє створенню самостійного міністерства з колоніальних справ (1907).

Змінюється поступово і система управління в колоніях. З 1890 р. представників приватних колоній було замінено на губернаторів, яких призначав кайзер. 1 квітня 1809 р. в німецьку Нову Гвінею був призначений губернатор, який був наділений усією повнотою влади. Німецька адміністрація здійснювала свою діяльність за допомогою лулуаїв – сільських вождів. Від губернаторів колонії вони отримували конусоподібну шапку як символ влади. Лулуай збирав податки, вирішував незначні судові справи між місцевими мешканцями, контролював виконання настанов колоніальної адміністрації. Дуже часто йому допомагав тултул (інформатор), який був посередником між центральною владою та сільськими вождями. На острові існувала сильна міжплемінна ворожнеча, тому лулуаї сприймалися населенням лише як вожді окремих сільських поселень. Крім того, ворожі відносини існували між місцевою колоніальною адміністрацією та корінним населенням. За 25 років німецького володарювання на острові було вбито 55 європейців. У зв'язку з цим влада організовувала каральні експедиції із залученням поліції. Каральними органами керували німецькі офіцери, які досить часто відрізнялися особливою жорстокістю. На плантаціях використовувалася рабська праця. До 1914 р. близько 20 тис. чоловік корінного населення тихоокеанських островів працювали на плантаціях «Земля кайзера Вільгельма». До 1888 р. праця рабів не регулювалася. В 1888 р., 1909 р. була введена деяка регламентація щодо рабської праці. Вона поширювалася тільки на тих осіб, які були привезені до Нової Гвінеї з віддалених островів. Проте на практиці і ці незначні постанови не виконувалися, бо плантатори їх ігнорували, а колоніальна адміністрація не запобігала свавіллю. Більш того, колоніальна поліція досить часто карала місцеве населення, яке відмовлялося працювати на користь плантаторів, які

заволоділи фактично усіма землями острова. Ці дії сприяли обезземеленню місцевого населення. Спроби німецької колоніальної адміністрації налагодити сільськогосподарське виробництво, інфраструктуру в Новій Гвінеї до початку Першої світової війни були безуспішними. На 1914 р. у колонії проживало 1273 європейців, з них 135 чиновників колоніальної адміністрації та 400 християнських місіонерів [16, с. 315]. Необхідно зазначити, що окрім плантаційного вирощування кокосових пальм, німці не змогли налагодити виробництво іншої сільськогосподарської продукції. Спроби організувати виробництво кави, какао, перцю, тютюну, бавовни, каучуку не були результативними. Єдиним товарним продуктом залишалася копра. Проте більш розвинене виробництво було в архіпелазі «Бісмарк». Саме звідти надходила найбільша частина копри. На 1913 р. колонія продала 14 тис. тонн копри і прибуток становив 330 тис. ф. ст. Другим значним експортним товаром було какао. Його щороку вивозили близько 100 тонн. Колонії постійно потребували значних фінансових надходжень, тому німецький уряд щорічно надавав колонії кошти у розмірі 1 млн марок. Проте незважаючи на намагання німецького уряду досягти переваги німецького капіталу в Новій Гвінеї, все ж таки значний вплив мала Австралія, яка постачала острову все необхідне і, в першу чергу, продукти харчування. На низькому рівні в колонії перебував і стан освіти. Колоніальна адміністрація намагалася поширити на острів німецьку мову, витіснивши англійську. Перша школа з викладанням німецької мови була відкрита в 1907 р. і викладачами її були представники християнських місій. До Першої світової війни вона залишалася єдиною.

Період німецького панування в Новій Гвінеї та прилеглих островів фактично завершився з початком Першої світової війни. 6 серпня 1914 р. в Мельбурні австралійський уряд отримав телеграму від лорда Херкоурта (представника британського міністерства колоній), яка містила прохання уряду Великої Британії відправити австралійські війська для захоплення тихоокеанських володінь Німеччини. Уряд Австралії на повідомлення відреагував миттєво. 10 серпня 1914 р. британський уряд отримав

повідомлення, що 1,5 тис. австралійських солдатів готові до воєнних дій з Німеччиною. 18 серпня 1914 р. австралійський експедиційний корпус під командуванням ветерана англійсько-бурської війни полковника У. Холтса покинув Сідней, а 11 вересня почав захоплювати німецьку станцію м. Бітапака на о. Нова Британія. У розпорядженні німецької адміністрації перебувало 301 солдат, 240 з них – корінні мешканці. В боях за станцію загинуло більше 40 австралійців, з німецького боку – 30 чол. 17 вересня німецькі війська капітулювали. Однак лише у 1921 р. влада в колонії перейшла до рук австралійської військової адміністрації. За рішеннями Версальського мирного договору 1919 р. Австралія отримала в Океанії німецьку частину Нової Гвінеї та тихоокеанські острови на південь від екватора. Нова Зеландія дістала мандат на острови Західного Самоа, о. Науру було віддано під колективного опіку Британської імперії. Японія отримала на північ від екватора Маріанські, Маршаллові, Каролінські острови, Палау. Єдине застереження було зроблено щодо одного із Каролінських островів – Яп, через який проходили підводні кабелі. США вважали за доцільне надати о. Яп міжнародний статус. Тільки на Вашингтонській конференції 11 лютого 1922 р. була підписана угода між Японією та США про визнання мандату Японії на о. Яп. Японія зобов'язувалася дозволити США догляд за підводними кабелями.

Отже, німецька колоніальна політика в Китаї та Океанії була важливим етапом зовнішньої політики Другого Рейху, складною дипломатичною грою Німеччини за статус світової держави.

Список використаних джерел і літератури:

1. Англо-германский обмен нот (Lascelles-Bulow) 20 апреля 1898 г. касательно британской оккупации Вэйхайвэя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1840-1860/Sb_dog_Dal_vost/41-60/43.htm. – Дата обращения: 20 мая 2018 г.
2. Бюлов Б. Воспоминания / Под. ред. В. М. Хвостова / Б. Бюлов. – М.–Л.: Соцэкгиз, 1935. – 564 с.

3. Ерусалимский А. С. Колониальная экспансия капиталистических держав и освободительное движение народов Южной Африки и Китая в XVII – XIX вв. / А. С. Ерусалимский. – М.: Наука. 1974. – 359 с.
4. История Востока / Под ред. Л. Б. Алаева. – М.: Вост. лит., 2005. – Т. 4, Кн. 2. – 574 с.
5. История Германии / Под. ред. Галактионова. - Т. 3. – Кемерово: Кузбассиздат, 2005. – 544 с.
6. Малаховский К. В. Остров райских птиц: История Папуа новой Гвинеи / К. В. Малаховский. – М.: Наука, 1976. – 191 с.
7. Малаховский К. В. Соломоновы острова / К. В. Малаховский. – М.: Наука, 1978. – 96 с.
8. Переписка Вильгельма II с Николаем II. 1894-1914 гг. – М. – Пг.: ГИЗ. 1923. – 198 с.
9. Соглашение о расширении территории Гонконга, заключённое между Великобританией и Китаем в Пекине 9 июня 1898 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1840-1860/Sb_dog_Dal_vost/41-60/47.htm. – Дата обращения: 20 мая 2018 г.
10. Троян С. С. Колоніальна політика кайзерівської Німеччини у форматі боротьби за «місце під сонцем» (1896-1900 роки) / С. С. Троян // Історична пам'ять: Науковий збірник. – Полтава, Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, 2001. – №1. – С. 95-110; Гончаренко Л. Л. Отто фон Бісмарк та Самоанський законопроект 1879-1880 рр. / Л. Л. Гончаренко // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. 35. – С. 253-257.
11. Троян С. С. Китай у сфері колоніальної політики Німецької імперії (кінець XIX ст.) / С. С. Троян // Університет: Історико-філософський журнал. – К., 2009. – № 6. – С. 10-15.
12. Троян С. С. Колоніальна політика кайзерівської Німеччини у форматі боротьби за «місце під сонцем» (1896-1900 роки) / С. С. Троян // Історична пам'ять: Науковий збірник. – Полтава, Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, 2001. – №1. – С. 95-110.

13. Deutsch – Samoanischer Vertrag vom 10.11.1884 [Electronische Ressource] // Archiv des Deutschen Kolonialrechts. – Wesseling, 2008. – S. 197-198. – Zugriffsmodus: <http://staadenlos.info/images/beweisarchiv/adK.pdf>. – Datum der Behandlung: 26 mai 2018 p.

14. Hoffman V. Schönwetter – Kapitalist [Elektronische Ressource] / V. Hoffman // Die Zeit. – 2003. – №32. – Zugriffsmodus: <http://www.zeit.de/2003/32/Godeffroy.-Pleite.html>. – Datum der Behandlung: 26 mai 2018 p.; Ritter J. Das unverdorbene Eiland [Elektronische Ressource] / J. Ritter // Spiegel, 11.06.2008. – Zugriffsmodus: <http://www.Spiegel.de/einestages/deutsche-kolonialgeschichte.-a-946982.html>. – Datum der Behandlung: 26 mai 2018 p.

15. Ritter J. Das unverdorbene Eiland [Electronische Ressource] / J. Ritter // Spiegel, 11.06.2008. – Zugriffsmodus: <http://www.Spiegel.de/einestages/deutsche-kolonialgeschichte.-a-946982.html>. – Datum der Behandlung: 26 mai 2018 p.

16. Schnee H. Deutscher Kolonial – Atlas / H. Schnee // Historische Atlas. – Band I. – Leipzig, 1920. – 625 s.

17. Schreiben an Malietoa Laupepa vom 12.04.1890 [Electronische Ressource] // Archiv des Deutschen Kolonialrechts. – Wesseling, 2008. – S. 320. – Zugriffsmodus: <http://staadenlos.info/images/beweisarchiv/adK.pdf>. – Datum der Behandlung: 26 mai 2018 p.

18. Vertrag mit der Neu-Guinea – Kompagnie vom 7.10.1898 [Elektronische Ressource] // Archiv des Deutschen Kolonialrechts. – Wesseling, 2008. – S. 141-143. – Zugriffsmodus: <http://staadenlos.info/images/beweisarchiv/adK.pdf>. – Datum der Behandlung: 26 mai 2018 p.

References:

1. *Anglo-germanskiy obmen not (Lascelles-Bulow) kasatelno britanskoy okkupatsii Veyhayveya (1898).* Retrieved from http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1840-1860/Sb_dog_Dal_vost/41-60/43.htm [Accessed: 20 th May 2018].
2. Byulov, B. (1935). *Vospominaniya*. Moskwa: Sotsekgiz.

3. Erusalimskiy, A. S. (1974). *Kolonialnaya ekspansiya kapitalisticheskikh derzhav i osvoboditelnoe dvizhenie narodov Yuzhnoy Afriki i Kitaya v XVII – XIX vv.* Moskva: Nauka.
4. Alaeva, L. B. (2005). *Istoriya Vostoka.* Moskva: Vost. Lit.
5. Galaktionov, Yu. (2005). *Istoriya Germanii.* Kemerovo: Kuzbassizdat.
6. Malahovskiy, K. V. (1976). *Ostrov rayskih ptits: Istoriya Papua novoy Gvinei.* Moskva: Nauka.
7. Malahovskiy, K. V. (1978). *Solomonovy ostrova.* Moskva: Nauka.
8. *Perepiska Vilgelma II s Nikolaem II. 1894-1914 gg.* (1923). Moskva – Peterburg: GIS)
9. *Soglashenie o rasshirenii territorii Gonkonga, zaklyuchyonnoe mezhdue Velikobritaniye i Kitayem v Pekine 9 iyunya 1898 goda.* Retrieved from http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/XIX/1840-1860/Sb_dog_Dal_vost/41-60/47.htm [Accessed: 20 th May 2018].
10. Troyan, S. S. (1978). *Kolonialna polityka kayzerivskoy Nimechchiny u formati borotbi za «mists pld sontsem» (1896-1900 roki).* Istorichna pam'yat: Naukoviy zbirnik. Poltava, Poltavskiy nats. ped. un-t Im. V. G. Korolenka ; Goncharenko, L. L. (2013). *Otto fon Bismark ta Samoanskiy zakonoproekt 1879-1880 rr.* Nauk. pr. Zaporizhzhya: ZNU.
11. Troyan, S. S. (2009). Kitay u sferi kolonialnoyi polityki Nimeckoy Imperiyi (kints XIX st.). *Universytet: Istoryko-filosofsky zhurnal.* 6, 10-15.
12. Troyan, S. S. (2001). *Kolonialna polityka kayzerivskoy Nimechchiny u formati borotbi za «mists pld sontsem» (1896-1900 roki).* Istorichna pam'yat: Naukoviy zbirnik. –Poltava, Poltavskiy nats. ped. un-t Im.
13. Deutsch – Samoanischer Vertrag vom 10.11.1884. (2008). Retrieved from Archiv des Deutschen Kolonialrechts. Wesseling. Retrieved from <http://staadenlos.info/images/beweisarchiv/adK.pdf> [Accessed: 26th May 2018].
14. Hoffman, V. (2003). *Schönwetter – Kapitalist.* Retrieved from <http://www.zeit.de/2003/32/Godeffroy.-Pleite.html>. [Accessed: 26th May 2018]; Ritter, J. *Das unverdorbene Eiland.* Retrieved from

<http://www.Spiegel.de/einestages/deutsche-kolonialgeschichte.-a-946982.html>

[Accessed: 26th May 2018].

15.Ritter, J. (2008). *Das unverdorbene Eiland*. Retrieved from <http://www.Spiegel.de/einestages/deutsche-kolonialgeschichte.-a-946982.html>

[Accessed: 26 th May 2018].

16.Schnee, H. (1920). Deutscher Kolonial. – Atlas. *Historische Atlas*, Band I.

17.Schreiben an Malietoa Laupepa vom 12.04.1890. (2008). Archiv des Deutschen Kolonialrechts.: Wesseling. p.320. Retrieved from <http://staadenlos.info/images/beweisarchiv/adK.pdf> [Accessed: 26th May 2018].

18.Vertrag mit der Neu-Guinea – Kompagnie vom 7.10.1898 (2008). Archiv des Deutschland Kolonialrechts. Wesseling. p. 144 – 143 Retrieved from <https://staatenlos.info/beweisarchiv/adK.pdf> [Accessed: 26th May 2018].

Natalia Papenko,

Ph.D. (History), Associate Professor,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

COLONIAL POLICY OF GERMAN EMPIRE IN CHINA AND OCEANIA IN THE LAST THIRD OF XIX – BEGINNING OF XX CENTURY

The relevance of the topic is determined by the historical significance of the problems that are raised in it.

In the article the author discovers the methods and forms of Germany's colonial policy in the last third part of the 19th – in the beginning of the 20th centuries in China and Oceania. The German Empire was the last from the world's leading states that entered the path of colonial seizures. The author emphasizes that German politicians generally were satisfied with the development of the country after 1871. For a long time, the range of interests of an imperial chancellor O. von Bismarck (1871 – 1890), as a politician, was limited to the territory of Europe and those countries that were bound by it. Colonies were only interesting for him as an

instrument for putting a pressure on the leading countries of the world to solve their European problems.

Trying to avoid conflicts with the leading European powers, especially with the Great Britain, O. von Bismarck had been deliberately refraining from colonial expansion until the mid-80's of the 19th century. In addition, indifference to colonialism at that time was being expressed by some representatives of the party elite and business. However, in the last third part of the 19th century, the country gets full freedom of action in colonial politics, and therefore it begins to occupy territories in various parts of the world, including Africa, Asia and Oceania.

The interference of the Second Reich in the division of China was one of the reasons for the massive Yihetuan Movement, and in the future, the deployment of a large-scale conflict - the Russian-Japanese war of 1904 – 1905. All this certainly became a part of the complex of reasons for the First World War. Therefore studying of the reasons for and effects of the colonial policy of Germany in the last third part of the 19th – early 20th centuries is quite important and of considerable scientific interest.

In addition, the author notes that most of the politicians in the business circles of Germany considered the colonization of China and Oceania as an important stage not only for economic development of the country, but also for the growth of international authority in the world.

Key words: *colonial policy, agreement, “doctrine of opened doors”, junker, rent, syndicate.*

Надійшла до редколегії 19.04.2019.